

Π.3.1.4 *Ολοκληρωμένα παραδείγματα εκπαιδευτικών σεναρίων
ανά γνωστικό αντικείμενο με εφαρμογή των αρχών σχεδίασης*

**Παραδειγματικό σενάριο
στο μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας**

Διδασκαλία της περιγραφής και της μικρής αγγελίας

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

**ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

Θεσσαλονίκη 2011

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι. Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.1.4 Ολοκληρωμένα παραδείγματα εκπαιδευτικών σεναρίων ανά γνωστικό αντικείμενο με εφαρμογή των αρχών σχεδίασης

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr

Περιεχόμενα

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΣΕΝΑΡΙΟΥ	4
ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	4
ΣΤΟΧΟΙ – ΣΚΕΠΤΙΚΟ	5
<i>Γνώσεις για τον κόσμο και στάσεις, αξίες, πεποιθήσεις</i>	5
<i>Γνώσεις για τη γλώσσα</i>	5
<i>Γραμματισμοί</i>	6
ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ	7
ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ – ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ	8
<i>1^η φάση: Διερεύνηση έντυπων αγγελιών, εργαστήριο Η/Υ ή σχολική αίθουσα, 2 διδ. ώρες</i>	8
<i>2^η φάση: Δημιουργία παρουσίασης, 1 διδ. ώρα, εργαστήριο Η/Υ</i>	10
<i>3^η φάση: Παρουσίαση αποτελεσμάτων, 1 διδ. ώρα, σχολική αίθουσα</i>	11
<i>4^η φάση: Διερεύνηση διαδικτυακών αγγελιών, 2 διδ. ώρες, εργαστήριο Η/Υ</i>	11
<i>5^η φάση: Εμπλουτισμός παρουσίασης, 1 διδ. ώρα, εργαστήριο Η/Υ</i>	12
<i>6^η φάση: Παρουσίαση αποτελεσμάτων 2^{ης} φάσης διερεύνησης, 1 διδ. ώρα, σχολική αίθουσα</i>	12
<i>7^η φάση: Σύνταξη αγγελίας, 1 διδ. ώρα, εργαστήριο Η/Υ</i>	13
<i>8^η φάση: Παρουσίαση αγγελιών και αξιολόγησή τους, 1 διδ. ώρα, σχολική αίθουσα</i>	14
ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ	14
ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΚΟΙΝΟ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ)	16
ΑΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ	19
ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	19
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	20

ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΣΕΝΑΡΙΟΥ

Αναλυτικότερος τίτλος: Η μικρή αγγελία ως κειμενικό είδος και η περιγραφή ως μέρος της μικρής αγγελίας

Δημιουργός: Δ. Κουτσογιάννης

Μάθημα: Νεοελληνική Γλώσσα

Τάξη: Α΄ Λυκείου

Ενότητα: Περιγραφή

Χρονική διάρκεια: 10 τουλάχιστον ώρες (εξαρτάται από το εκάστοτε σχολικό συγκείμενο)

Υλικοτεχνική υποδομή: εργαστήριο ηλεκτρονικών υπολογιστών (Η/Υ) (μη υποχρεωτικό), βιντεοπροβολέας ή διαδραστικός πίνακας ή επιδιασκόπιο

Προϋποθέσεις υλοποίησης για εκπαιδευτικό και μαθητή: Η εκδοχή αυτή διαφοροποιείται από την Α΄ (βλ. Βλαχογιάννη 2012) κυρίως αναφορικά με τον βαθμό της επιτρεπόμενης διερεύνησης, τα είδη των γραμματισμών που καλλιεργούνται αλλά και το χωροχρονικό πλαίσιο που απαιτείται. Προβλέπεται η διάθεση αρκετών διδακτικών ωρών, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων (6) πραγματοποιείται στο εργαστήριο των Η/Υ.¹ Η εργασία των μαθητών στο πλαίσιο ευρύτερων (τετραμελών) ομάδων αλλά και η λιγότερο καθοδηγούμενη διερευνητική διαδικασία στην οποία εμπλέκονται θα διευκολυνόταν από προϋπάρχουσα εμπειρία των μαθητών και του εκπαιδευτικού στον τρόπο αυτόν οργάνωσης της διδασκαλίας.

ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ

Οι μαθητές εμπλέκονται σε ομαδική διαδικασία διερεύνησης του κειμενικού τύπου της περιγραφής και του κειμενικού είδους της μικρής αγγελίας. Η θεωρία του βιβλίου δεν δίνεται στους μαθητές και δεν κατευθύνει την αναζήτησή τους, αντίθετα ζητούνται από αυτούς συμπεράσματα σχετικά με τα χαρακτηριστικά της περιγραφής, όπως αυτή πραγματώνεται στο κειμενικό είδος της αγγελίας που συναντάται σε

¹ Για την περίπτωση που η πολύωρη διάθεση του εργαστηρίου δεν είναι εφικτή προτείνονται εναλλακτικοί τρόποι εργασίας.

έντυπα και σε ηλεκτρονικά μέσα. Υπηρετείται σε κάποιο βαθμό ο κριτικός γραμματισμός, καθώς τα παιδιά εστιάζουν στους φανερούς και λιγότερο φανερούς τρόπους με τους οποίους προσελκύεται ο δέκτης - αγοραστής, στη σχέση ανάμεσα στις κειμενικές επιλογές και τον σκοπό της αγγελίας και κυρίως στις διαφοροποιήσεις του κειμενικού τύπου στις διαδικτυακές, πολυτροπικές αγγελίες και στον τρόπο που συλλειτουργούν οι διαφορετικοί φορείς νοήματος (κείμενο και εικόνα). Μετά από κάθε φάση διερεύνησης δημιουργούν μία παρουσίαση σε λογισμικό παρουσίασης (PowerPoint) με την οποία υποστηρίζουν την ανακοίνωση των αποτελεσμάτων τους στην ολομέλεια. Η τελική τους δραστηριότητα αφορά τη σύνταξη μίας αγγελίας κατάλληλα διαμορφωμένης, προκειμένου να δημοσιευθεί σε έντυπο ή ηλεκτρονικό μέσο.

ΣΤΟΧΟΙ – ΣΚΕΠΤΙΚΟ

Γνώσεις για τον κόσμο και στάσεις, αξίες, πεποιθήσεις

Αναμένεται οι μαθητές να προβληματιστούν σε ένα πρώτο επίπεδο με το γεγονός ότι τα κειμενικά είδη δεν είναι αμετάβλητες φόρμες αλλά ζωντανές δομές που εξελίσσονται και αλλάζουν ανάλογα με το μέσο και τις συνθήκες επικοινωνίας.

Γνώσεις για τη γλώσσα

Επιδιώκεται:

- η κατάκτηση των βασικών χαρακτηριστικών του κειμενικού τύπου της περιγραφής, όπως αυτή πραγματώνεται στις ποικίλες εκδοχές της μικρής αγγελίας (έντυπης, μονοτροπικής, διαδικτυακής). Αναλυτικότερα, στόχος είναι να κατακτήσουν οι μαθητές τον τρόπο οργάνωσης της περιγραφής ως κειμενικού τύπου, τη σημασία της πληρότητας και της σαφήνειας - ακρίβειας σε μια περιγραφή, τον τρόπο εκφοράς του σχολίου και της κατασκευής της οπτικής γωνίας καθώς και πώς όλα αυτά συνδέονται στενά με βασικές συνιστώσες του συγκεκριμένου στο οποίο ανήκει η μικρή αγγελία.

- να κατανοήσουν οι μαθητές τον τρόπο δόμησης της μικρής αγγελίας ως πολυτροπικού κειμένου (και κατά προέκταση του κάθε πολυτροπικού κειμένου), ιδίως τον τρόπο αξιοποίησης της εικόνας.
- να κατανοήσουν οι μαθητές τον ρόλο των λεξικογραμματικών επιλογών στη συγκρότηση του συγκεκριμένου κειμενικού τύπου και είδους.
- να κατανοήσουν οι μαθητές τις διαφορές που έχει ένα γραπτό κείμενο από μια παρουσίαση με λογισμικό παρουσίασης ενώπιον ακροατηρίου, δηλαδή ένα γραπτό, πολυτροπικό κείμενο που όμως υποστηρίζεται παράλληλα και προφορικά (αφαιρετικότητα, ονοματοποίηση, πολυτροπικότητα).

Γραμματισμοί

Γλωσσικός – Κλασικός γραμματισμός

Οι μαθητές εξοικειώνονται με την περιγραφή σε κείμενα που εξυπηρετούν πρακτικούς σκοπούς, όπως η αγγελία. Οι αγγελίες - κειμενικές μονάδες, ωστόσο, που δίνονται προς μελέτη στους μαθητές είναι αποπλαισιωμένες από το ευρύτερο κειμενικό περιβάλλον που τις φιλοξενεί, στη μελέτη του οποίου δε δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα.

Νέοι γραμματισμοί

Επιδιώκεται να ασκηθούν οι μαθητές:

- στην παρουσίαση των απόψεων και των συμπερασμάτων τους με την αξιοποίηση των νέων μέσων πρακτικής γραμματισμού, ειδικότερα του λογισμικού παρουσίασης. Με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού εξοικειώνονται με την παραγωγή ηλεκτρονικού κειμένου αφαιρετικού και πολυτροπικού, το οποίο υποστηρίζεται και συμπληρώνεται προφορικά.
- στη συνεργατική παραγωγή λόγου εκμεταλλευόμενοι τις δυνατότητες του επεξεργαστή κειμένου και τη διευκόλυνση που παρέχει η ρευστότητα του ηλεκτρονικού κειμένου.
- στην κατανόηση και παραγωγή πολυτροπικών κειμένων. Ειδικότερα, ασκούνται:

- ο στην αποκωδικοποίηση των μηνυμάτων της εικόνας (οπτικός γραμματισμός)
- ο στην κατάλληλη αξιοποίηση της εικόνας για την κατασκευή νοήματος (οπτικός γραμματισμός)
- ο στον λειτουργικό συνδυασμό εικόνας και γραπτού κειμένου (πολυτροπικός γραμματισμός).

Κριτικός γραμματισμός

Στην παρούσα εκδοχή υπάρχουν σε περιορισμένη έκταση στοιχεία κριτικού γραμματισμού, καθώς οι μαθητές κατανοούν ότι τα κειμενικά είδη δεν είναι τυπολογικά σταθερές και αναλλοίωτες κατηγορίες αλλά μετασχηματίζονται ανάλογα με το συγκείμενο, όπως ο σκοπός και το μέσο-κανάλι (έντυπο ή διαδικτυακό) της επικοινωνίας.

ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ

Η οικοδόμηση της νέας γνώσης γίνεται μέσα σε ομαδοσυνεργατικό πλαίσιο. Η καθοδήγηση χωρίς να είναι ασφυκτική προσδιορίζει αναλυτικά τα βήματα για την πραγματοποίηση της εργασίας. Τίθενται και «ανοιχτά» ερωτήματα, που επιτρέπουν ουσιαστικότερη διερευνητική διαδικασία².

Αναφορικά με τη διδακτική της γλώσσας, υπηρετείται η προσέγγιση της *διδασκαλίας με βάση τα κειμενικά είδη* στη μη ρυθμιστική εκδοχή της. Οι μαθητές δεν ασκούνται στην εκμάθηση και την αναπαραγωγή σταθερών κειμενικών προτύπων, δεν εστιάζουν σε έναν κανόνα, στον οποίο υπακούει η κειμενική οργάνωση αλλά στη διαφοροποίηση που δημιουργεί η ποικιλότητα της επικοινωνιακής περίπτωσης και της εκάστοτε κοινωνικής πρακτικής. Η κριτική υιοθέτηση της εν λόγω προσέγγισης επιβάλλεται από την κειμενική πραγματικότητα της σύγχρονης εποχής, χαρακτηριστικό της οποίας είναι η αποσταθεροποίηση των κειμενικών ειδών και η υβριδοποίησή τους (Κουτσογιάννης 2010).

² Θέματα που σχετίζονται με το μέγεθος και τη σύνθεση της ομάδας αναφέρονται αναλυτικότερα στην ενότητα [Διδακτική πορεία – Διδακτικές Πρακτικές](#).

Υιοθετούνται, επίσης, στοιχεία του κινήματος των *Πολυγραμματισμών*, καθώς οι μαθητές ασκούνται στη λειτουργική αξιοποίηση ηλεκτρονικών μέσων πρακτικής γραμματισμού (επεξεργαστής κειμένου και λογισμικό παρουσίασης) και μούνται σε γνωρίσματα της νέας κειμενικής πραγματικότητας. Κύριο χαρακτηριστικό του νέου επικοινωνιακού πλαισίου είναι η πολυτροπικότητα, δηλαδή η αξιοποίηση πολλών σημειωτικών τρόπων (γλώσσα, εικόνα, ήχος, video κλπ.), μεταξύ των οποίων κατανέμεται το νόημα (Kress 2000: 116). Η κατανόηση και η παραγωγή πολυτροπικών κειμένων δεν είναι απλή υπόθεση, γιατί λείπει το θεωρητικό υπόβαθρο. Οι προσπάθειες δημιουργίας γραμματικών αντιστοιχών με αυτήν του γλωσσικού τρόπου είναι πρόσφατες, περιορισμένες και αναφέρονται σε κάθε τρόπο ξεχωριστά (μόνο στη γλώσσα, στην εικόνα, στον ήχο) (Κουτσογιάννης 2005). Σημαντικό είναι να τονιστεί ότι η συνύπαρξη των σημειωτικών τρόπων χρειάζεται να είναι λειτουργική και όχι αθροιστική (Κουτσογιάννης 2010: 76). Επομένως, η επικοινωνιακή «ισχύς», ζητούμενο της γλωσσικής διδασκαλίας, μετατίθεται από τον απόλυτο έλεγχο ενός τρόπου επικοινωνίας στον έλεγχο του συνδυασμού των πολλαπλών επιλογών επικοινωνίας (Kress 2000: 116).

Δίνεται έμφαση, τέλος, στην παραγωγή λόγου ως συνεργατική διαδικασία. Αυτή διευκολύνεται από την αξιοποίηση των λογισμικών γενικής χρήσης (επεξεργαστής κειμένου και λογισμικό παρουσίασης) (Κουτσογιάννης 1998). Η ρευστότητα του ηλεκτρονικού κειμένου απελευθερώνει από τις πρακτικές δυσκολίες του χειρόγραφου (μουτζούρες, νεότερες προσθήκες με «αστεράκια», γράψιμο από την αρχή του κειμένου) και ενισχύει τον συλλογικό πειραματισμό.

ΔΙΔΑΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ – ΔΙΔΑΚΤΙΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ

1^η φάση: Διερεύνηση έντυπων αγγελιών, εργαστήριο Η/Υ ή σχολική αίθουσα, 2 διδ. ώρες

Οι μαθητές χωρίζονται σε ομάδες. Το μέγεθος της ομάδας καθορίζεται ανάλογα με την εξοικείωση των μαθητών με την ομαδοσυνεργατική μορφή διδασκαλίας και τον προς διάθεση διδακτικό χρόνο. Ο μικρότερος αριθμός μελών (δύο ή τρία) διευκολύνει

λιγότερο εξοικειωμένους με την ομαδική εργασία μαθητές και απαιτεί λιγότερο χρόνο. Σε μια μεγαλύτερη ομάδα ωστόσο, για παράδειγμα των τεσσάρων ατόμων, οι μαθητές ασκούνται σε συνθετότερη αλληλεπίδραση και διευκολύνεται η προσέγγιση απαιτητικών ζητημάτων με την ύπαρξη διαφορετικών «φωνών». Για την πραγματοποίηση της παρούσας εκδοχής του σεναρίου δεν απαιτούνται μεγάλες σε μέγεθος ομάδες. Αναφορικά με τη σύνθεση των ομάδων, ιδανικό θα ήταν αυτή να είναι ανομοιογενής, έτσι ώστε με την αλληλεπίδραση με πιο «δυνατούς» συνεργάτες να δημιουργούνται στον μαθητή προκλήσεις για την προσέγγιση των ορίων των δυνατοτήτων του (βλ. Vygotsky και ζώνη επικείμενης ανάπτυξης). Σε αρχικές, ωστόσο, «δοκιμές» της ομαδοσυνεργατικής καλό είναι να λαμβάνεται υπόψη και η επιθυμία των μαθητών. Λόγω της προσέγγισης που υιοθετείται, της φύσης του μαθήματος και της ηλικίας των μαθητών επιλέγεται να μην οριστούν και ανατεθούν από τον διδάσκοντα ρόλοι στα μέλη των ομάδων. Θα αναδυθούν στη φάση της αυτοοργάνωσης των μαθητών, ανάλογα με τις ανάγκες της εργασίας και δε χρειάζεται να είναι «στεγανό».

Κατά την φάση αυτή οι μαθητές αρχικά ενημερώνονται για τα θέματα της διερεύνησής τους, για τον τρόπο εργασίας τους και για τα κείμενα που θα χρειαστεί να δημιουργήσουν.

Στη συνέχεια, δίνονται στους μαθητές αγγελίες που φιλοξενούνται σε έντυπα μέσα και το φύλλο εργασίας που διευκολύνει τη διερεύνησή τους. Αναζητούν τα χαρακτηριστικά της περιγραφής, όπως αυτή πραγματώνεται στις έντυπες αγγελίες. Ειδικότερα, διερευνούν τη συνήθη δομή μιας έντυπης αγγελίας και τα στοιχεία που ενισχύουν την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητά της. Υπηρετείται η κριτική διάσταση του γραμματισμού, καθώς παροτρύνονται να εστιάσουν ιδιαίτερα στους φανερούς και λιγότερο φανερούς τρόπους με τους οποίους προσελκύεται ο δέκτης - αγοραστής και στη σχέση ανάμεσα στις κειμενικές επιλογές και τον σκοπό της αγγελίας. Σε αντίθεση με την προηγούμενη εκδοχή του σεναρίου (βλ. Βλαχογιάννη 2012) η θεωρία του βιβλίου δε δίνεται στους μαθητές και δε δρα δεσμευτικά ως προς τη διερεύνησή τους.

Ολοκληρώνοντας τη διερεύνησή τους οι μαθητές θα ανακοινώσουν τα αποτελέσματά τους στην ολομέλεια αξιοποιώντας το λογισμικό παρουσίασης. Μπορούν έτσι κατά τη διάρκεια της εργασίας τους να κρατούν σημειώσεις είτε στο λογισμικό παρουσίασης δομώντας σταδιακά την τελική τους παρουσίαση είτε, αν αυτό τους δυσκολεύει, σε ένα αρχείο επεξεργαστή κειμένου, έτσι ώστε να είναι εύκολη η αντιγραφή στη συνέχεια. Οι αγγελίες, επιπλέον, θα ήταν καλό να δίνονται στους μαθητές σε ηλεκτρονική μορφή, προκειμένου να μπορούν να τις εντάξουν στην παρουσίαση τους. Η διαδικασία αυτή προϋποθέτει την αξιοποίηση του εργαστηρίου Η/Υ. Σε περίπτωση που αυτό δεν είναι διαθέσιμο θα μπορούσαν, εναλλακτικά, να μελετήσουν τις αγγελίες σε έντυπη μορφή και να καταγράψουν χειρόγραφα τα αποτελέσματά τους. Στη συνέχεια, μπορούν να οργανώσουν τα αποτελέσματά τους σε μία προφορική παρουσίαση για το στάδιο της ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων.

Τόσο η ομαδική εργασία όσο και η διερευνητική διαδικασία στις περισσότερες των περιπτώσεων δεν αποτελούν τον συνήθη τρόπο εργασίας των μαθητών, ώστε να έχουν αποκτήσει την απαραίτητη εξοικείωση. Ο διδάσκων είναι αναγκαίο να υιοθετήσει έναν ρόλο διαφορετικό μεν, ιδιαίτερος ενεργό δε. Παρακολουθεί τη διεργασία των ομάδων και επεμβαίνει για την επίλυση ζητημάτων που σχετίζονται με την ομαλή τους λειτουργία, όπως δυσκολία στην αυτοοργάνωση, δυσχέρεια στην επικοινωνία μεταξύ των μελών κ.ά. Παρακολουθεί, επίσης, την κατεύθυνση που ακολουθεί η διερεύνηση και παρεμβαίνει επισημαίνοντας πλευρές του ερωτήματος που μπορεί να μην έχουν προσέξει οι μαθητές και υποδεικνύοντας σημεία προς εξέταση.

2^η φάση: Δημιουργία παρουσίασης, 1 διδ. ώρα, εργαστήριο Η/Υ

Οι μαθητές επεξεργάζονται τα στοιχεία που συνέλεξαν και δομούν την παρουσίασή τους. Με τη συνδρομή του εκπαιδευτικού κατευθύνονται προς την κατάλληλη αξιοποίηση των ιδιοτήτων του λογισμικού παρουσίασης και των γνωρισμάτων του ηλεκτρονικού κειμένου. Ειδικότερα, δίνεται βαρύτητα στο γεγονός ότι πρόκειται για ένα γραπτό κείμενο μεν, το οποίο όμως συμπληρώνεται και υποστηρίζεται παράλληλα και προφορικά. Για τον λόγο αυτόν είναι αφαιρετικό και στηρίζεται

περισσότερο στα ονόματα και λιγότερο στο ρήμα. Επιπλέον, είναι πολυτροπικό· φορείς του νοήματος εκτός από το κείμενο είναι η εικόνα, σχήματα, τρόποι που χρειάζεται να είναι κατάλληλα συνδυασμένοι, ώστε να συνυπάρχουν λειτουργικά και όχι προσθετικά. Η μύηση στα παραπάνω γνωρίσματα είναι απαραίτητη για την παραγωγή κειμένων επικοινωνιακά αποτελεσματικών. Η επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα αποτελεί, άλλωστε, και έναν από τους άξονες αξιολόγησης της παρουσίασης.

Σε περίπτωση που είναι αδύνατη η διάθεση του εργαστηρίου, οι μαθητές θα μπορούσαν χειρόγραφα να δημιουργήσουν ένα σχέδιο με τη βασική δομή και τα σημαντικότερα σημεία της προφορικής παρουσιάσής τους με σκοπό να το συμβουλευόνται και όχι να το διαβάζουν. Αυτό θα μπορούσε να γίνει και με την αξιοποίηση παραδοσιακότερης τεχνολογίας, όπως το επιδιασκόπιο, όπου τα παιδιά θα έγραφαν τα κυριότερα σημεία της παρουσιάσής τους.

3^η φάση: Παρουσίαση αποτελεσμάτων, 1 διδ. ώρα, σχολική αίθουσα

Οι ομάδες ανακοινώνουν τα αποτελέσματά τους στην ολομέλεια. Στη φάση αυτή μπορεί να αξιοποιηθεί ο διαδραστικός πίνακας, ο βιντεοπροβολέας ή και το παραδοσιακό επιδιασκόπιο. Ο διδάσκων ζητά διευκρινίσεις από κάθε ομάδα και επισημαίνει τα στοιχεία που θα βοηθήσουν στην εξαγωγή συμπερασμάτων για τα χαρακτηριστικά του κειμενικού είδους. Στοχεύει ιδιαίτερα στην ανακίνηση του προβληματισμού και την πρόκληση διαλόγου αναφορικά με τις διαφοροποιήσεις που παρατηρούνται στο κειμενικό είδος και στη σχέση τους με την οπτική γωνία και τον σκοπό του κειμένου.

4^η φάση: Διερεύνηση διαδικτυακών αγγελιών, 2 διδ. ώρες, εργαστήριο Η/Υ

Οι ομάδες επεξεργάζονται διαδικτυακές πολυτροπικές (κείμενο και εικόνα) αγγελίες, οι οποίες δίνονται από τον εκπαιδευτικό. Τους ζητείται να διερευνήσουν τον τρόπο με τον οποίο συλλειτουργούν τα διαφορετικά σημειωτικά συστήματα (κείμενο, εικόνα) αλλά και τον τρόπο με τον οποίο η συνύπαρξη διαφορετικών σημειωτικών πόρων οδηγεί στη μεταβολή των χαρακτηριστικών του κειμενικού τύπου (περιγραφή) και του κειμενικού είδους (αγγελία). Στοιχεία τα οποία μπορεί να παρατηρήσουν οι

μαθητές είναι ότι με την προσθήκη της εικόνας υπάρχει τάση περιορισμού του κειμένου, ότι ένα λιτό κείμενο μπορεί να συνοδεύουν περισσότερες της μιας εικόνες σε μια προσπάθεια ολόπλευρης απεικόνισης του αντικειμένου, ότι η πληρότητα και η ακρίβεια επιδιώκονται κυρίως με κατάλληλη επιλογή εικόνας/ εικόνων και ότι φορέας του σχολίου μπορεί να είναι και η εικόνα με την κατάλληλη επιλογή γωνίας φωτογράφισης, φόντου και φωτισμού. Οι μαθητές εμπλέκονται σε απαιτητική κριτική διερεύνηση με σημειολογικές αναφορές. Η υποστήριξη του εκπαιδευτικού με κατάλληλες υποδείξεις και επισημάνσεις είναι απαραίτητη.

Όπως και στο προηγούμενο στάδιο διερεύνησης, κρατούν ηλεκτρονικά σημειώσεις είτε κατευθείαν στο λογισμικό παρουσίασης είτε στον επεξεργαστή κειμένου, προκειμένου να εμπλουτίσουν την παρουσίαση που έχουν δημιουργήσει με τα αποτελέσματα της νέας τους διερεύνησης.

Αν η πρόσβαση στο εργαστήριο είναι δύσκολη, τότε οι μικρές αγγελίες προβάλλονται μία φορά κεντρικά σε όλα τα παιδιά μέσω λογισμικού παρουσίασης. Η κάθε ομάδα έχει την ευχέρεια να πηγαίνει στον υπολογιστή κατά τη διάρκεια της εργασίας και να βλέπει με μεγαλύτερη προσοχή τις σχετικές μικρές αγγελίες. Στην περίπτωση αυτή οι σημειώσεις είναι σε γραπτή μορφή (κλασικού τύπου) ή σε διαφάνειες για επιδιασκόπιο.

5^η φάση: Εμπλουτισμός παρουσίασης, 1 διδ. ώρα, εργαστήριο Η/Υ

Οι μαθητές προσθέτουν τα νέα τους συμπεράσματα στην παρουσίαση που δημιούργησαν για την ανακοίνωση των σχετικών με τις φιλοξενούμενες σε έντυπα μέσα αγγελίες.

6^η φάση: Παρουσίαση αποτελεσμάτων 2^{ης} φάσης διερεύνησης, 1 διδ. ώρα, σχολική αίθουσα

Οι ομάδες παρουσιάζουν τα αποτελέσματα της νέας τους διερεύνησης στην ολομέλεια με την αξιοποίηση και πάλι του διαδραστικού πίνακα ή του βιντεοπροβολέα. Ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται από τον εκπαιδευτικό στο να μπορούν τα παιδιά να πραγματώνουν το κειμενικό είδος της παρουσίασης ενώπιον της τάξης τους (πώς να ξεκινούν, πώς να αξιοποιούν τα μέσα, πώς να στηρίζουν τον λόγο τους

με συγκεκριμένα στοιχεία και επιχειρήματα, πώς να εμπλουτίζουν/ επεκτείνουν –και να μην αναπαραγάγουν απλώς– ό,τι γράφεται στην παρουσίαση, πώς να κλείνουν την παρουσίασή τους).

Στοιχείο που είναι σημαντικό να συζητηθεί στην ολομέλεια είναι η ιδιαιτερότητα κάθε σημειωτικού πόρου (κείμενο και εικόνα) κατά τη σύνθεση του μηνύματος και ο τρόπος με τον οποίο συλλειτουργούν. Είναι ενδιαφέρον να αναρωτηθούν οι μαθητές αν ή πότε χρειάζεται το κείμενο να επαναλαμβάνει την πληροφορία που παρουσιάζει η εικόνα. Επιπλέον, θέμα προβληματισμού μπορεί να αποτελέσει η ρευστότητα του κειμενικού είδους. Η συνύπαρξη διαφορετικών σημειωτικών τρόπων στα ηλεκτρονικά μέσα οδηγεί στη μεταβολή του κειμενικού είδους (αγγελία) αλλά και του κειμενικού τύπου (περιγραφή).

7^η φάση: Σύνταξη αγγελίας, 1 διδ. ώρα, εργαστήριο Η/Υ

Ζητείται από τους μαθητές να συντάξουν συνεργατικά στο πλαίσιο των ομάδων τους μία αγγελία για ένα αντικείμενο της επιλογής τους, αφού πρώτα αποφασίσουν αν προορίζεται για έντυπο ή για ηλεκτρονικό μέσο.

Πριν από την παραγωγή των κειμένων καλό είναι να συνδιαμορφωθούν τα κριτήρια βάσει των οποίων οι αγγελίες θα αξιολογηθούν από τον διδάσκοντα αλλά και από τις ομάδες. Αφετηρία αποτελεί η μελέτη που προηγήθηκε αλλά και τα συμπεράσματα που προέκυψαν κατά τη φάση της συλλογικής διαπραγμάτευσης. Κριτήρια μπορεί να αποτελούν: η κατάλληλη οργάνωση της περιγραφής, η πληρότητα και η σαφήνεια σε σχέση και με τον σκοπό της αγγελίας και το μέσο, η επιτυχημένη κατασκευή της οπτικής γωνίας που θα καταστήσει ελκυστικό το προϊόν, ο κατάλληλος συνδυασμός κειμένου και εικόνας έτσι ώστε να αλληλοσυμπληρώνονται και όχι να επαναλαμβάνουν τις ίδιες πληροφορίες. Μόλις συναποφασισθούν τα κριτήρια, ο διδάσκων καλό είναι να διαμορφώσει μία κλίμακα διαβαθμισμένων κριτηρίων (ρουμπρίκα) τριών διαβαθμίσεων (για απλοποίηση της διαδικασίας), την οποία θα δώσει στους μαθητές πριν από την έναρξη της παραγωγής των κειμένων τους.

Ανάλογα με τους σημειωτικούς πόρους που θα αξιοποιήσουν (κείμενο ή κείμενο και εικόνα) οι μαθητές προχωρούν σε κατάλληλη επιλογή στοιχείων και οργάνωση της περιγραφής και φροντίζουν τον συνδυασμό μεταξύ των σημειωτικών συστημάτων, έτσι ώστε η αγγελία τους να διακρίνεται από επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα.

Στην περίπτωση της διαδικτυακής αγγελίας αναζητούν κατάλληλο υλικό στο διαδίκτυο. Η παραγωγή του κειμένου γίνεται ηλεκτρονικά με την αξιοποίηση του επεξεργαστή κειμένου. Η ρευστότητα του ηλεκτρονικού κειμένου θα διευκολύνει τη συνεργατική συγγραφή και ευνοεί τον πειραματισμό με το κείμενο. Η δραστηριότητα της φάσης αυτής μπορεί να πραγματοποιηθεί και στη σχολική αίθουσα σε περίπτωση που είναι δύσκολη η διάθεση του εργαστηρίου. Θα χρειαστεί, ωστόσο, να έχει προηγηθεί η εκτύπωση του εικονιστικού υλικού που απαιτείται για τις διαδικτυακές αγγελίες ή να υπάρχει σε κεντρικό υπολογιστή (βλ. παραπάνω).

8^η φάση: Παρουσίαση αγγελιών και αξιολόγησή τους, 1 διδ. ώρα, σχολική αίθουσα

Οι ομάδες διαβάζουν ή παρουσιάζουν –αν πρόκειται για διαδικτυακές αγγελίες– τις αγγελίες τους στην ολομέλεια και αξιολογούνται. Μπορούν να αξιοποιήσουν τον διαδραστικό πίνακα και τον βιντεοπροβολέα ή, σε περίπτωση που τα κείμενα δεν είναι σε ηλεκτρονική μορφή, το επιδιασκόπιο ή ακόμα και να τα φωτοτυπήσουν. Τα κείμενα αξιολογούνται από τον διδάσκοντα αλλά και από τις υπόλοιπες ομάδες βάσει των κριτηρίων που συναποφασίσθηκαν στην προηγούμενη φάση.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η αξιολόγηση στο πλαίσιο της παρούσας πρότασης μπορεί να εστιάζει όχι μόνο στο αποτέλεσμα αλλά και στη διαδικασία και ειδικότερα στη συλλογική εργασία. Προτείνεται να είναι ατομική και ομαδική και να διενεργείται και από τον καθηγητή αλλά και από τους μαθητές. Έτσι δημιουργείται το πλαίσιο να αναπτύξουν οι μαθητές δεξιότητες ετεροαξιολόγησης και αυτοαξιολόγησης.

Ως αποτέλεσμα αξιολογούνται οι παρουσιάσεις των ομάδων, που αποτυπώνουν και τη διερεύνηση που πραγματοποίησαν, καθώς και η αγγελία που συντάσσουν.

Κριτήρια αξιολόγησης των παρουσιάσεων μπορεί να αποτελούν: η πληρότητα, η τεκμηρίωση των αποτελεσμάτων, η σαφήνεια, καθώς και η κατάλληλη αξιοποίηση των ιδιοτήτων του λογισμικού παρουσίασης και των γνωρισμάτων του ηλεκτρονικού κειμένου που συντελούν στην επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα της παρουσίασης.

Για το τελικό κείμενο τα κριτήρια συναποφασίζονται με τους μαθητές (βλ. παραπάνω: [7^η φάση](#)). Η αξιολόγηση κάθε ομάδας από τις υπόλοιπες και από τον διδάσκοντα μπορεί να γίνεται με τη συμπλήρωση μίας κλίμακας διαβαθμισμένων κριτηρίων (ρουμπρίκα αξιολόγησης). Βάσει της ίδιας κλίμακας θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί και αυτοαξιολόγηση των ομάδων.

Για την αξιολόγηση της συνεργατικής διαδικασίας θα μπορούσε να δοθεί στα μέλη της ομάδας μία κλίμακα διαβαθμισμένων κριτηρίων βάσει της οποίας να αξιολογείται η λειτουργικότητα της ομάδας αλλά και η συμβολή των ίδιων. Ενδεικτικά κριτήρια μπορεί να αποτελούν ο βαθμός συμμετοχής, το ενδιαφέρον για την εργασία, η αποτελεσματικότητα, η επικοινωνία μεταξύ των μελών (βλ. [υποσημείωση 1](#)). Είναι απαραίτητο να τονιστεί ότι τα κριτήρια που δίνονται αποτελούν στοιχεία βοηθητικά και όχι λίστες τυπικής διεκπεραίωσης που οδηγούν σε μια τυπική - σχολικού τύπου αξιολόγηση. Δίνονται ως ενδιάμεσο στάδιο, προκειμένου σταδιακά οι μαθητές να κατακτήσουν την έννοια και τη σημασία της αξιολόγησης και να την υιοθετούν με μεγαλύτερη αυτενέργεια για την προαγωγή του έργου τους.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΚΟΙΝΟ ΓΙΑ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΟΜΑΔΕΣ)

Θα μελετήσετε τα χαρακτηριστικά της περιγραφής στο κειμενικό είδος της αγγελίας. Θα διερευνήσετε τα χαρακτηριστικά των αγγελιών που δημοσιεύονται σε έντυπα (εφημερίδες & περιοδικά) και σε ηλεκτρονικά μέσα (διαδίκτυο) και θα επισημάνετε πιθανές διαφοροποιήσεις τους. Μετά από κάθε φάση της διερεύνησής σας θα παρουσιάζετε τα αποτελέσματά της στην υπόλοιπη τάξη αξιοποιώντας και το λογισμικό παρουσίασης (PowerPoint). Η τελική σας δραστηριότητα θα είναι η σύνταξη μίας αγγελίας. Μπορείτε να επιλέξετε αν θα δημοσιευθεί σε έντυπο ή ηλεκτρονικό μέσο και να τη διαμορφώσετε κατάλληλα.

1^η φάση – Διερεύνηση έντυπων αγγελιών

Μελετήστε τις αγγελίες που σας δόθηκαν. Στόχος σας είναι να αποτυπώσετε τον ρόλο της περιγραφής στο κειμενικό είδος της μικρής αγγελίας, τη δομή της, τα βασικά της χαρακτηριστικά. Σας δίνονται στη συνέχεια κάποιοι χρήσιμοι άξονες για τη διερεύνησή σας αυτή:

1. Ακολουθείται κάποια σειρά στην οργάνωση των πληροφοριών; Τι αναφέρεται αρχικά και τι στη συνέχεια; Όλες οι αγγελίες που μελετάτε οργανώνονται με την ίδια λογική ή υπάρχουν και διαφοροποιήσεις; Πού μπορεί να οφείλονται αυτές;
2. Θεωρείτε ότι δίνονται όλα τα απαραίτητα στοιχεία σε όλες τις αγγελίες που μελετάτε;
3. Οι λέξεις (επίθετα κ.ά.) που έχουν επιλεγεί αποδίδουν με πιστότητα τα γνωρίσματα του αντικειμένου;
4. Ποια θεωρείτε ότι πρέπει να είναι τα χαρακτηριστικά μιας αγγελίας που μεταφέρει με αποτελεσματικότητα το μήνυμά της;
5. Ποιος είναι ο σκοπός μιας αγγελίας; Μπορεί οι ελλείψεις ή οι αστοχίες που πιθανόν εντοπίσατε να υπηρετούν τον σκοπό αυτό;

6. Πώς παροτρύνεται ο δέκτης - καταναλωτής να αγοράσει το προϊόν;
Ερευνήστε τους περισσότερο αλλά και τους λιγότερο φανερούς τρόπους.

2^η φάση – Δημιουργία παρουσίασης

Δημιουργήστε, τώρα, μία παρουσίαση με το λογισμικό παρουσίασης, προκειμένου να ενημερώσετε τις υπόλοιπες ομάδες για τα αποτελέσματα της διερεύνησής σας.

Προσέξτε ιδιαίτερα τα εξής:

- Η παρουσίαση είναι γραπτό κείμενο, αλλά υποστηρίζεται και από τον προφορικό λόγο.
- Δε διαβάζουμε την παρουσίαση. Τη συμπληρώνουμε με τον προφορικό μας λόγο.
- Η παρουσίαση έχει περισσότερο τη μορφή τίτλων και στηρίζεται κυρίως στα ουσιαστικά και όχι στο ρήμα.
- Φροντίζουμε να μην υπάρχει μεγάλος όγκος πληροφορίας σε κάθε διαφάνεια.
- Επιλέγουμε τον κατάλληλο συνδυασμό χρωμάτων, το κατάλληλο πλαίσιο κειμένου και μέγεθος γραμματοσειράς, προκειμένου να είναι περισσότερο εύληπτη η πληροφορία.

Μπορείτε στην παρουσίασή σας εκτός από το γραπτό κείμενο να προσθέσετε και σχήματα ή και εικόνες, αν θεωρείτε ότι αυτό θα σας βοηθήσει να είστε περισσότερο αποτελεσματικοί στην επικοινωνία σας.

3^η φάση (4^η σεναρίου) – Διερεύνηση διαδικτυακών αγγελιών

1. Μελετήστε τις αγγελίες που σας δίνονται.
2. Ποιες διαφοροποιήσεις διακρίνετε σε σύγκριση με την προηγούμενη κατηγορία αγγελιών που μελετήσατε; Εστιάστε ιδιαίτερα:
 - I. στον τρόπο που οργανώνεται - δομείται η περιγραφή και που επιδιώκεται η πληρότητα και η ακρίβεια. Τι συνεισφέρει το κείμενο και τι η εικόνα στην κατασκευή του μηνύματος; Πώς συλλειτουργούν οι διαφορετικοί

φορείς του νοήματος (κείμενο, εικόνα); Το κείμενο επαναλαμβάνει ό,τι δείχνει η εικόνα; Χρειάζεται να το κάνει;

II. στον τρόπο που κατασκευάζεται το σχόλιο.

4^η φάση (5^η σεναρίου) – Εμπλουτισμός παρουσίασης

Προκειμένου να ενημερώσετε την ολομέλεια, προσθέστε τα νέα σας συμπεράσματα στην παρουσίαση που δημιουργήσατε για το προηγούμενο στάδιο της διερεύνησής σας. Προσπαθήστε να ακολουθήσετε τις οδηγίες που σας έχουν δοθεί για τον τρόπο δόμησης της παρουσίασης.

5^η φάση (7^η σεναρίου) – Σύνταξη αγγελίας

Συντάξτε τώρα μία αγγελία για ένα αντικείμενο που εσείς θέλετε επιλέγοντας αν θα δημοσιευθεί σε έντυπο ή σε ηλεκτρονικό μέσο. Η επιλογή σας θα επηρεάσει τον τρόπο με τον οποίο θα δομήσετε την αγγελία σας, προκειμένου να προσελκύσει τον δέκτη - καταναλωτή. Φροντίστε:

- να διαμορφώσετε κατάλληλα την οργάνωση- δομή
- να υπάρχει πληρότητα και σαφήνεια. Σε σχέση με τα παραπάνω μην ξεχνάτε ότι σκοπός της αγγελίας είναι η προσέλκυση του καταναλωτή.
- να κατασκευάσετε την οπτική γωνία που θα καταστήσει ελκυστικό το προϊόν αξιοποιώντας κατάλληλα τους σημειωτικούς τρόπους που έχετε στη διάθεσή σας
- (για όσους επέλεξαν τη διαδικτυακή αγγελία) να συνδυάσετε κατάλληλα κείμενο και εικόνα. Σκεφθείτε ποια πληροφορία θα μεταφέρει ο κάθε τρόπος νοήματος.

ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

...

ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Η αντίληψη που υπαγορεύει την β' έκδοχή αποτυπώνεται στον ακόλουθο πίνακα:

Θεωρητικό πλαίσιο	Έκδοχή Β'
Θεωρία μάθησης	Κοινωνικός κονστρουκτιβισμός, καθοδηγούμενη διερεύνηση
Διδακτική Γλώσσας	Διδασκαλία με βάση τα κειμενικά είδη, πολυγραμματισμοί, στοιχεία κριτικής διάστασης
Ρόλος μαθητή	Ενεργοποιείται, διερευνά
Ρόλος εκπ/κού	Διευκολυντικός, καθοδηγητικός
Ρόλος Η/Υ	Μέσο πρακτικής γραμματισμού
Σχολικός χρόνος – χώρος	Μεγαλύτερη χρονική διαθεσιμότητα από την προβλεπόμενη. Το μεγαλύτερο μέρος των διδακτικών ωρών (7 από τις 10 ώρες) προτείνεται να πραγματοποιηθεί στο εργαστήριο Η/Υ

Πλεονεκτήματα

- Ενεργοποίηση των μαθητών με την ομαδική διερευνητική διαδικασία.
- Μύηση σε ένα πρώτο επίπεδο στην κριτική αντιμετώπιση της γλωσσικής πραγματικότητας. Το κειμενικό είδος δεν αντιμετωπίζεται ως αμετάβλητη φόρμα αλλά ως ζωντανή δομή που μεταβάλλεται ανάλογα με το μέσο επικοινωνίας.
- Μύηση των μαθητών στα γνωρίσματα του ηλεκτρονικού κειμένου και κριτική αξιοποίηση των νέων μέσων πρακτικής γραμματισμού.
- Άσκηση στη συνεργατική παραγωγή λόγου με την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που παρέχει η ρευστότητα του ηλεκτρονικού κειμένου.

- Άσκηση στην κατανόηση και παραγωγή πολυτροπικών κειμένων.

Μειονεκτήματα

- Απουσιάζει ο βαθύτερος προβληματισμός για τη σχέση ανάμεσα στην εξέλιξη των κειμενικών ειδών και τις αλλαγές στις πρακτικές επικοινωνίας και την ευρύτερη κοινωνικοπολιτική πραγματικότητα.
- Απαιτούνται πολλές διδακτικές ώρες –πολύ περισσότερες από τις προβλεπόμενες– για την πραγματοποίηση του εν λόγω σεναρίου. Η αναγκαιότητα πολύωρης διάθεσης του εργαστηρίου Η/Υ είναι πιθανό, επίσης, να δυσχεράνει την πραγματοποίησή του.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Βλαχογιάννη, Ε. 2012. Βασικά χαρακτηριστικά του κειμενικού τύπου της περιγραφής, όπως αυτή πραγματώνεται στην έντυπη, μονοτροπική αγγελία, Νεοελληνική Γλώσσα Α΄ Λυκείου. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

Κουτσογιάννης, Δ. 1998. Περιθώρια δημιουργικής αξιοποίησης των ηλεκτρονικών υπολογιστών στη διδασκαλία του γραπτού λόγου: έρευνα σε μαθητές Α΄ Γυμνασίου. Διδακτορική διατριβή. Α.Π.Θ.

Κουτσογιάννης, Δ. 2005. Η πολυτροπική θεωρία της επικοινωνίας ως εργαλείο για την αξιολόγηση εκπαιδευτικού λογισμικού. Στο *Εικόνα και παιδί*, επιμ. Ουρ. Σέμογλου, 621-632. Θεσσαλονίκη.

Κουτσογιάννης, Δ. 2010. Θεωρητικό πλαίσιο της γλωσσικής διδασκαλίας και αξιοποίηση των ΤΠΕ. Στο *Επιμορφωτικό υλικό για την εκπαίδευση των επιμορφωτών στα Πανεπιστημιακά Κέντρα Επιμόρφωσης. Τεύχος 3: Κλάδος ΠΕ02*. 2^η έκδοση. Πάτρα: ΕΑΙΤΥ.

Kress, G. 2000. Σχεδιασμός του γλωσσικού προγράμματος σπουδών με βάση το μέλλον. *Γλωσσικός Υπολογιστής 2*: 111-122.

<http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko2nd/default.htm> [5.3.2012].